

Latina pro historiky umění 5. lekce

- 1./ 1. a 2. deklinace - opakování
- 2./ Slovesná flexe-úvod a terminologie
- 3./ 1. konjugace – 1. část, indikativ přítomného času aktiva i pasiva, indikativ imperfekta aktiva i pasiva, imperativ

Substantiva a adjektiva 1. a 2. deklinace – opakování - řešení

1./ *Určete pád, číslo a rod a přeložte z latiny:*

Porta Coelī	porta – nom. sg. f.; coelī – gen. sg. n. <i>Brána nebes</i>
campanam magnam	ak. sg. f. (<i>vidím</i>) <i>velký zvon</i>
Episcopus clāre!	vok. sg. m. <i>Slavný biskupe!</i>

2./ *Podle koncovky nominativu a genitivu určete rod, deklinaci a vzor a slova přeložte:*

sacellum, ī,	neutrum	2. deklinace, vzor sacellum,	<i>svatyně</i>
lapicida, ae,	maskulinum	1. deklinace, vzor stātua,	<i>kameník</i>
aurifāber, brī,	maskulinum	2. deklinace, vzor magister,	<i>zlatník</i>
porta, ae,	femininum	1. deklinace, vzor stātua,	<i>sláva</i>
gener, rī,	maskulinum	2. deklinace, vzor puer,	<i>žet'</i>

3./ *Vyskloňujte slovní spojení vysoký chlapec:*

puer altus	puerī altī
puerī altī	puerōrum altōrum
puerō altō	puerīs altīs
puerum altum	puerōs altōs
puer alte !	puerī altī !
puerō altō	puerīs altīs

Substantiva a adjektiva 1. a 2. deklinace-opakování-řešení

4/ Určete všechny možné pády a přeložte všechny možnosti

plebanīs doctīs

dat. a abl. pl. m. *učeným farářům, o učených farářích, s učenými faráři*

statuās pulchrās

ak. pl. f. *(vidím) krásné sochy*

sacella parva

nom., ak. a vok. pl. n. *malé kaple, (vidím) malé kaple, malé kaple!*

candēlābrum sinistrum

nom., ak. a vok. sg. n. *levý svícen, (vidím) levý svícen, levý svícen!*

pictūrae splendidae

gen. a dat. sg. a nom. a vok. pl. f. *(bez) skvělé malby, skvělé malbě, skvělé malby, skvělé malby!*

Domáci příprava - řešení

Cvičení 4

Trophaeum Geminum, slavobrána, postavená olomouckými jezuiti v roce 1699 k oslavě podepsání Karlovického míru a uzavření sňatku mezi Josefem I. a Amálií Brunšvicko-Lüneburskou.

Z popisu části slavobrány:

- Vypište všechna substantiva a adjektiva 1. a 2. deklinace (ve slovníkovém tvaru).
- Přiřaďte je k příslušným deklinačním vzorům.
- S pomocí slovníku a připojeného vyobrazení části slavobrány se pokuste o porozumění (překlad) textu.

In **medio apertura** erat, instar **portae** triumphalis; in cuius superliminari praefixa pendebant **gemina scuta**, totius **Fabricae scopum** explicantia. Alteri enim eorum inscriptum erat: **Augustae paci**; alteri: **Augusto Connubio**. Ad **portae** huius postes prominebat **geminae columnae**: quarum alteri ex parte Paci, frondibus atque fructibus **olivarum** intextae insistebat **geniolus** arcum atque **sagittas** diffringens.

Inscriptio: *Non plus **Armorum***. Alteri ex parte **Connubii** frondibus atque floribus **rosarum** incinctae, alter **geniolus**, arcum atque **sagittam** intendens. Inscriptio: *Ultra **Amorum***.

a. + b.) **medium**, iī, n. *střed*, vzor sacellum; **apertūra**, ae, f. *otvor*, vzor stātua; **porta**, ae, f. *brána*, vzor stātua; **geminus**, a, um, *zdvojený*; **scūtum**, ī, n. *štít*, vzor sacellum; **fabrica**, ae, f. *stavba*, vzor stātua; **scopus**, ī, m. *cíl*, vzor architectus; **augustus**, a, um *vznešený*; **conubium**, iī, n. *sňatek*, vzor sacellum; **columna**, ae, f. *sloup*, vzor stātua; **olīva**, ae, f. *oliva*, vzor stātua; **geniolus**, ī, m. *amorek*, *putto*, vzor architectus; **sagitta**, ae, f. *šíp*, vzor stātua; **arma**, ōrum, n. *válka*, vzor sacellum; **rosa**, ae, f. *růže*, vzor stātua;

Překlad: Uprostřed byl otvor na způsob triumfálního oblouku, v jehož záklenku byly připevněny a zavěšeny dva štíty vysvětlující hlavní myšlenku celé stavby. Na jednom z nich bylo napsáno: *Slavnému Míru*; na druhém *Slavnému Sňatku*. Po stranách vstupu byly dva sloupy. Sloup na straně Míru byl ovinut listy a plody olivy a na jeho vrcholu stál putto lámající na kousky luk a šípy. Nápis: *Dost válek*. Na druhém sloupu, který stál na straně Sňatku a byl obtočen listy a květy růže, byl druhý putto vkládající šíp do luku. Nápis: *Víc lásky*.

Slovesná flexe

Slovesná flexe se nazývá časování (coniugātiō) – **konjugace**. Projevuje se schopností rozlišovat **osobu, číslo, způsob, čas a rod**.

1.) **Osoba** (persōna) – v latině jsou tři (1., 2., 3.) bez zvláštního označení

2.) **Číslo** (numerus) – je v latině dvojí

jednotné (singulāris)	singulár	sg.
množné (plūrālis)	plurál	pl.

3.) **Čas** (tempus) – latina rozlišuje šest časů

a. přítomný (praesēns)	prézens	préz.	laudō	<i>chválím</i>
b. souminulý (imperfectum)	imperfektum	impf.	laudābam	<i>chválil jsem</i>
c. minulý (perfectum)	perfektum	perf.	laudāvī	<i>pochválil jsem</i>
d. předminulý (plūsquamperfectum)	plusquamperfektum	pqupf.	laudāveram	<i>dříve jsem pochválil</i>
e. budoucí první (futūrum primum)	futurum první	fut. I.	laudābō	<i>budu chválit</i>
f. budoucí druhý (futūrum exāctum)	futurum druhé	fut. II.	laudāverō	<i>až pochválím</i>

Slovesná flexe

4.) **Způsob** (modus) – je v latině trojí

a. oznamovací (indicātīvus)	indikativ	ind.	laudō	<i>chválím</i>
b. rozkazovací (imperātīvus)	imperativ	imp.	laudā	<i>chval!</i>
c. spojovací (coniūctīvus)	konjunktiv	konj.	laudem	<i>at' chválím</i>

5.) **Rod** (genus) je v latině dvojí

činný (āctīvum)	aktivum akt.	laudō	<i>chválím</i>
trpný (passīvum)	pasivum pas.	laudor	<i>jsem chválen</i>

Latinské sloveso vytváří ještě pět zvláštních tvarů jmenných (nemají tvary pro jednotlivé osoby a mohou mít vlastnosti jmen, některá se tak mohou např. skloňovat)

1. neurčitý způsob (īnfīnītīvus)	infinitiv	inf.	laudāre	<i>chválit</i>
2. přičestí (participium)	participium	part.	laudans	<i>chválíce, chválící</i>
3. gerundivum (gerundīvum)	gerundivum		laudandus, -a, -um	<i>ten, který má být chválen</i>
4. gerundium (gerundium)	gerundium		laudandī	<i>chválení</i>
5. supinum (supīnum)	supinum		laudātum	<i>chválit</i>

Pozn. Od supina se odvozuje **participium perfekta pasiva** (přičestí minulé trpné) laudātus *pochválený*

Slovesná flexe

U sloves (např. ve slovníku) se uvádí a učíme se vždy **všechny čtyři tvary**:

1. os. sg. ind. prez. akt.	laudō	<i>chválím</i>
inf. prez. akt.	laudāre	<i>chválit</i>
1. os. sg. ind. perf. akt.	laudāvī	<i>pochválil jsem</i>
supinum	laudātum	<i>chválit</i>

Pozn. Některá slovesa nevytvářejí všechny čtyři tvary, na místě chybějícího je -. Někdy je na konci řady uveden tvar – ūrus (participium futura aktiva), který nahrazuje chybějící supinum.

Dělení do konjugací: latinské sloveso se dělí do čtyř konjugací podle zakončení kmene na určitý vokál nebo konsonant. Příslušnost ke konjugaci lze poznat podle zakončení prvních dvou tvarů ve slovníku.

Slovesa náležející k 1. konjugaci jsou zakončena na **-ō, -āre** (laudō, laudāre; delineō, delineāre; ornō, ornāre atp.)

Slovesné tvary náležejí do přítomného (první dva tvary-ō, -āre) a dokonavého systému (druhé dva tvary (-āvī, -ātum)). Tvoření slovesných tvarů u 1. konjugace:

1. od kmene přítomného tak, že se oddělí od infinitivu přípona **re** laudā-**re**, orā-**re**

2. od kmene dokonavého odtržením přípony 1. os. ind. perf. akt. **ī** laudāv-**ī**, orāv-**ī**

1. konjugace vzor **laudō, laudāre, laudāvī, laudātum**

(1. část prézens aktiva i pasiva, imperfektum aktiva i pasiva, imperativ)

Prézens: koncovky aktiva **ō, ās, at, āmus, ātis, ant**

vzor: laudō -*chválím*

1. os. sg. ind. préz. akt.	laud- ō	<i>chválím</i>
2. os. sg. ind. préz. akt.	laud- ās	<i>chválíš</i>
3. os. sg. ind. préz. akt.	laud- at	<i>chválí</i>
1. os. pl. ind. préz. akt.	laud- āmus	<i>chválíme</i>
2. os. pl. ind. préz. akt.	laud- ātis	<i>chválíte</i>
3. os. pl. ind. préz. akt.	laud- ant	<i>chválí</i>

Indikativ prézentu je oznamovací způsob přítomného času, který do češtiny obvykle překládáme přítomným časem nedokonavých sloves.

1. konjugace vzor **laudō, laudāre, laudāvī, laudātum**

(1. část prézens aktiva i pasiva, imperfektum aktiva i pasiva, imperativ)

Prézens: koncovky pasiva **or, āris, ātur, āmur, āmini, antur**

1. os. sg. ind. prés. pas.	laud- or	<i>jsem chválen</i>
2. os. sg. ind. prés. pas.	laud- āris	<i>jsi chválen</i>
3. os. sg. ind. prés. pas.	laud- ātur	<i>je chválen (chválena, chváleno)</i>
1. os. pl. ind. prés. pas.	laud- āmur	<i>jsme chváleni</i>
2. os. pl. ind. prés. pas.	laud- āmini	<i>jste chváleni</i>
3. os. pl. ind. prés. pas.	laud- antur	<i>jsou chváleni (chváleny, chválena)</i>

1. konjugace vzor **laudō, laudāre, laudāvī, laudātum**

(1. část prézens aktiva i pasiva, imperfektum aktiva i pasiva, imperativ)

Imperfektum: koncovky aktiva **bam, bās, bat, bāmus, bātis, bant**

1. os. sg. ind. impf. akt.	laudā- bam	<i>chválil jsem</i>
2. os. sg. ind. impf. akt.	laudā- bās	<i>chválil jsi</i>
3. os. sg. ind. impf. akt.	laudā- bat	<i>chválil (chválila, chválilo)</i>
1. os. pl. ind. impf. akt.	laudā- bāmus	<i>chválili jsem</i>
2. os. pl. ind. impf. akt.	laudā- bātis	<i>chválili jste</i>
3. os. pl. ind. impf. akt.	laudā- bant	<i>chválili (chválily, chválila)</i>

Indikativ imperfekta je minulý čas, kterým se vyjadřují děje v jejich průběhu nebo děje současné s jiným dějem minulým. Indikativ imperfekta se používá i pro popis a opakované děje v minulosti. Do češtiny se obvykle překládá minulým časem nedokonavých sloves.

1. konjugace vzor **laudō, laudāre, laudāvī, laudātum**

(1. část prézens aktiva i pasiva, imperfektum aktiva i pasiva, imperativ)

Imperfektum: koncovky pasiva **bar, bāris, bātur, bāmur, bāmini, bantur**

1. os. sg. ind. impf. pas.	lauda- bar	<i>byl jsem chválen</i>
2. os. sg. ind. impf. pas.	lauda- bāris	<i>byl jsi chválen</i>
3. os. sg. ind. impf. pas.	lauda- bātur	<i>byl chválen (byla chválena, bylo chváleno)</i>
1. os. pl. ind. impf. pas.	lauda- bāmur	<i>byli jsme chváleni</i>
2. os. pl. ind. impf. pas.	lauda- bāmini	<i>byli jste chváleni</i>
3. os. pl. ind. impf. pas.	lauda- bantur	<i>byli chváleni (byly chváleny, byla chválena)</i>

1. konjugace vzor **laudō, laudāre, laudāvī, laudātum**

(1. část prézens aktiva i pasiva, imperfektum aktiva i pasiva, imperativ)

Imperativ I.: je rozkazovací způsob

2. os. sg. imperāt. **laud-ā !** *chval !*

2. os. pl. imperāt. **laud-āte !** *chvalte !*

Slovní zásoba k 1. konjugaci

sublevō, āre, āvī, ātum *podporovat*

laudō, āre, āvī, ātum *chválit, oslavovat*

iuvō, āre, iūvī, iūtum *tešit s akusativem podporovat, pomáhat (magistrum iuvāre pomáhat učiteli)*

stō, āre, stetī, sātūrus *stát, trčet*

cantō, āre, āvī, ātum *zpívat, opěvovat*

sonō, āre, uī, itum *zvučet, znít*

spectō, āre, āvī, ātum *dívat se, zkoumat, směřovat*

applicō, āre, plicāvī, plicātum *připojovat, přidávat*

supplicō, āre, āvī, ātum *pojí se s dativem prosit někoho. modlit se, vzývat*

orō, āre, āvī, ātum *mluvit, prosit, modlit se*

aedificō, āre, āvī, ātum *stavět*

inchoō, āre, āvī, ātum *začínat*

fundō, āre, āvī, ātum *zakládat*

coronō, āre, āvī, ātum *zdobit, korunovat*

aestimō, āre, āvī, ātum *posuzovat, hodnotit*

negō, ārē, āvī, ātum *popírat*

ornō, āre, āvī, ātum *zdobit, oslavovat*